

Terry Eagleton, *Η ιδεολογία του αισθητικού*,
επιστημονική επιμέλεια Πέπη Ρηγοπούλου,
μετ.-επιμέλεια Εσπερίδες – Σ. Ρηγοπούλου,
μεταφραστική συμβολή, Γιάννης Λάμπρου,
Πολύτροπον 2006, σελ. 514

Όπως μας προειδοποιεί ο Τέρρυ Ήγκλετον, η συγκεκριμένη μελέτη του δεν είναι μια ιστορία της αισθητικής, μια ιστορία δηλαδή των θεωριών περί τέχνης, μια ιστορία της καλλιτεχνικής «ποιητικής». Ο συγγραφέας ανάγεται αρχικά στην πρωτογενή έννοια της αισθητικής, ως «λόγου του σώματος». Εξάλλου, ο εισηγητής του όρου γερμανός φιλόσοφος Αλεξάντερ Μπάουμγκαρτεν αναφέρθηκε αρχικά όχι στην τέχνη, αλλά σε ολόκληρο το πεδίο της αντίληψης και των αισθήσεων του ανθρώπου σε αντίθεση με τον θεωρητικό στοχασμό. Το βιβλίο αποτελεί κυρίως «μια απόπειρα προσπέλασης, στην κατηγορία του αισθητικού, συγκεκριμένων ερωτημάτων της σύγχρονης ευρωπαϊκής σκέψης και μια προσπάθεια να φωτιστεί από τη συγκεκριμένη οπτική γωνία μια σειρά ευρύτερων κοινωνικών, πολιτικών και ηθικών ζητημάτων».

Το έργο, με εκτεταμένη εισαγωγή στην ελληνική έκδοση της Πέπης Ρηγοπούλου, δομείται σε 14 κεφάλαια. Στην αφετηρία του βρίσκεται η πρόσληψη και η ανάλυση του αισθητικού από άγγλους θεωρητικούς του 18ου αιώνα (Σάφτσμπερυ, Χιούμ, Μπερχ), ενώ στα υπόλοιπα κεφάλαια το ενδιαφέρον του εστιάζεται κυρίως

στην κλασική και νεότερη γερμανική φιλοσοφική σκέψη (Καντ, Σίλλερ, Φίχτε, Σέλλινγκ, Χέγκελ, Σοπενχάουερ, Κίρκεργκααρτ, Μαρξ, Νίτσε, Φρόντ, Χάιντεγκερ, Μπένγιαμιν, Αντόρνο) για να καταλήξει στη μετανεωτερική ανάλυση (Λυοτάρ, Φουκώ κ.ά).

Όμως τα κεφάλαια του βιβλίου αποτελούν απλώς μια μεθοδολογική ανάγκη, γιατί ο Ήγκλετον έχει την ικανότητα, τη γνώση, την αναλυτική δύναμη και τη συνθετική σκέψη να συσχετίσει θεωρήσεις διανοητών διαφορετικών ιστορικών περιόδων, να προβάλλει τις απολήξεις παλαιότερων θεωριών σε μεταγενέστερες ή να δείξει πόσο παρωχημένες είναι θεωρίες και ανάλυσεις μετανεωτερικών στοχαστών. Στις σελίδες του βιβλίου του, λοιπόν, αναπτύσσεται το εύρος των αισθητικών θεωριών όχι μόνο εκείνων που αποτέλεσαν του κύριους κόμβους τους, αλλά και διανοητών που συνεισέφεραν με τον δικό τους τρόπο στην αντίληψη του αισθητικού (Πλάτωνας, Μπαχτίν, Μπρεχτ, Λούκατς, Λακάν, Ντερριντά, Κρίστεβα, Λίφσετς, Χάμπερμας, Τζέημσον, Ουίλλιαμς κ.ά.).

Ο λόγος, λοιπόν, επικεντρώνεται στους τρόπους θεώρησης του ανθρώπινου σώματος, των αισθήσεων, των γνωστικών δεξιο-

τήτων από τους διάφορους διανοητές, που δεν θεμελίωσαν απλώς φιλοσοφικά συστήματα, αλλά και συναίνεσαν ή πρότειναν και τρόπους κοινωνικής οργάνωσης ή πολιτικής στάσης και πράξης. Ο συγγραφέας σκόπιμα παρακάμπτει την αισθητική ανάλυση καλλιτεχνικών έργων για να επικεντρώσει στην ιδεολογική αντίληψη που αναφέρεται στην αισθητική ως σωματική εμπειρία, ως υποκείμενο αλλά και ως αντικείμενο, ως διακύβευμα της ταξικής πάλης. Η μεθοδολογία του εδράζεται στο μαρξισμό, τον οποίο απαλλάσσει από μηχανιστικές σχηματοποιήσεις, ακολουθώντας το ίδιο το παράδειγμα του Μαρξ: αξιοποιεί με νέο τρόπο την παραδεδομένη γνώση, απ' όπου και αν προέρχεται, με στόχο τη βαθύτερη κατανόηση των μηχανισμών με τους οποίους συντηρείται σήμερα η πολιτική εξουσία και την αποτελεσματικότερη πολιτική δράση εναντίον της.

Από αυτήν την άποψη, το έργο του Ήγκλετον συνδέει το νεότερο στοχασμό με τον παλαιότερο όχι σαν ένα είδος επιστημονικής εργασίας που σκοπεύει να εντυπωσιάσει την ακαδημαϊκή κοινότητα με τις παραπομπές και τις μεγαλειώδεις αναλύσεις του αυτονόητου και, κυρίως, την αδιαφορία για τις γενεσιουργές αιτίες της καταπίεσης και της χειραγώγησης του ανθρώπινου σώματος. Το ενδιαφέρον του συγγραφέα βρίσκεται όχι μόνο στην ανάδειξη διστορικά των τρόπων καταστολής

των ανθρώπινων επιθυμιών και συναισθηματικών αναγκών, αλλά και στους δυναμικούς τρόπους, θεωρητικούς και πρακτικούς, για την άρση των αλλοτριωτικών καταναγκασμών: «Η αλήθεια, η ηθική και η ομορφιά είναι πάρα πολύ σημαντικές για να παραδοθούν περιφρονημένες στον πολιτικό εχθρό», γράφει σε ένα σημείο του βιβλίου του.

Όπως και για τον Μπένγιαμιν, έτσι και για τον Ήγκλετον, εκείνο που θα ωθήσει τους άντρες και τις γυναίκες να επαναστατήσουν δεν είναι τα όνειρα για απελευθερωμένα εγγόνια, αλλά οι μνήμες των σκλαβωμένων προγόνων τους. Σε αυτή τη λογική εντάσσεται και η συστηματική ανάλυση βασικών παραμέτρων της πολιτιστικής παράδοσης για την ανθρώπινη φύση και την κοινωνία ως πολυσύνθετο τεχνούργημα αυτής της φύσης προκειμένου να επανατοποθετηθούν και να αλλάξουν ριζικά οι απόψεις περί λογικής, αλήθειας, ελευθερίας και υποκειμενικότητας που έχουν φτάσει ως εμάς. Και σε πείσμα μιας γενικότερης πολιτικής αμνησίας, δηλαδή της απάλειψης κάθε πολιτικής μνήμης για την αποτελεσματικότερη διαχείρισή της από ποικίλους θεσμούς εξουσίας, επιμένει στην πολιτική και ιδεολογική διερεύνηση του αισθητικού.

Αιμιλία Καραλή